

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Justyny Sekuły pt. „Wyroki sądowe jako przedmiot tłumaczenia poświadczanego w translodydaktyce”

W przedłożonej do oceny pracy jej Autorka, Pani magister Justyna Sekuła, wyznacza sobie główny cel badawczy, którym jest próba wykazania, jakie możliwości ustalenia ekwiwalentów terminów i frazeologizmów prawniczych niemieckiego i polskiego wyroku rozwodowego są w stanie zapewnić poszczególne pomoce tłumaczeniowe. Manuskrypt wraz ze spisem treści i wykazem bibliograficznym liczy 411 stron, z czego tekst właściwy rozprawy obejmuje łącznie 297 stron. Na stronach 298-411 umieszczone zostały: streszczenie dysertacji w językach polskim i angielskim, bibliografia, dwa załączniki prezentujące korpus badawczy, arkusze pracy i klucze odpowiedzi, a ponadto spisy sporządzonych w pracy tabel, schematów, diagramów i grafik.

Już na wstępie należy uwydatnić, że – wedle piszącego te słowa – przedłożona praca została właściwie zaprojektowana, zaś wytyczone przez jej Autorkę cele główne zostały osiągnięte. W mojej recenzji odnoszę się do treści i układu pracy, jej założeń teoretycznych i wykorzystywanej metody (cz. 1), aby następnie przedstawić i uzasadnić moją ocenę rozprawy Pani magister Justyny Sekuły (cz. 2 i 3). Ponadto załączam kilka uwag uzupełniających i propozycji dotyczących poprawy tekstu przed jego opublikowaniem (cz. 4).

1. Ocena ogólna, opis treści i układu pracy.

Zarówno układ prezentowanych treści (od zagadnień ogólnych do zagadnień szczegółowych, od zagadnień teoretycznych do zagadnień praktycznych), jak i kolejność rozdziałów nie budzi zastrzeżeń. Praca składa się z pięciu rozdziałów głównych (rozdz. 1-5), poprzedzonych wstępem, i wieńczącego ją podsumowania, rozbudowanej, starannie przygotowanej, liczącej prawie 40 stron bibliografii, streszczeń w języku polskim i angielskim oraz listy załączników. Rozdziały 1-5 wyposażone zostały w gromadzące najistotniejsze wyniki podejmowanej refleksji badawczej podsumowania i/lub wnioski, co istotnie wpływa na przejrzystość wyводу i ułatwia orientację w pracy.

We wstępie do pracy uzasadniono wybór tematu rozprawy oraz zarysowano przedmiot badań. W rozdziale pierwszym dysertacji Autorka przedstawia definicje tłumaczenia poświadczanego jako szczególnego rodzaju przekładu specjalistycznego oraz wybrane rodzaje tłumaczeń pisemnych, po czym ukazuje specyfikę wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego w Polsce oraz w krajach

niemieckojęzycznych. Na zakończenie rozdziału opisuje dokumenty wyposażone w branżowe i urzędowe wytyczne dotyczące sporządzania tłumaczeń. Rozdział drugi jest obszerną tekstologiczną charakterystyką polskiego i niemieckiego języka prawa oraz wyroków sądowych w sprawach cywilnych jako gatunków tekstu. Przedmiotem rozdziału trzeciego dysertacji jest charakterystyka procesu wyszukiwania ekwiwalentów terminów prawniczych oraz ekwiwalentów frazeologizmów prawniczych niemieckiego i polskiego wyroku w sprawie rozwodowej. Zawiera on objaśnienie roli pomocy tłumaczeniowych, opis korpusu badawczego, metodologii badań i celu przeprowadzonego badania pierwszego. Z kolei Autorka dysertacji przechodzi do prezentacji wyników pierwszej części prowadzonych badań, w której zestawia rezultaty wyszukiwania ekwiwalentów terminów i frazeologizmów niemieckiego oraz polskiego wyroku rozwodowego za pomocą poszczególnych pomocy tłumaczeniowych, po czym dokonuje ich oceny ilościowej i jakościowej. Na zakończenie tej części pracy Kandydatka wymienia także wady i zalety wykorzystanych pomocy tłumaczeniowych. W rozdziale czwartym stanowiącym drugą część prowadzonych badań przedstawiono charakterystykę grupy badanych (podmiot badań) oraz cel analizy sporządzonych przez nią translatów. Autorka rozprawy opisuje wykorzystywaną metodę badawczą i omawia kryteria oceny prac egzaminacyjnych podczas egzaminu na tłumacza przysięgłego. W dalszej części rzeczzonego rozdziału Autorka zestawia wyniki analizy translatów sporządzonych przez grupę badanych. Rozdział piąty rozprawy ukazuje propozycje autorskich ćwiczeń, które mogą zostać wykorzystane na zajęciach translatorycznych. Ostatnią część rozdziału piątego dysertacji Autorka rozprawy poświęca wykorzystaniu wybranych narzędzi cyfrowych w ewaluacji wiedzy studentów na zajęciach translatorycznych.

2. Ocena merytoryczna

Praca pod względem merytorycznym nie budzi istotnych zastrzeżeń. Jej cel został przez Autorkę zrealizowany. Materiał źródłowy dobrano i wykorzystano poprawnie, z uwzględnieniem literatury obejmującej najnowsze kierunki badań translatorycznych. Obranie przez Autorkę pracy metody porównawczej, za pomocą której Kandydatka podejmuje wysiłki w celu ustalenia ekwiwalentów terminów i frazeologizmów prawniczych, zarówno niemieckiego jak i polskiego wyroku rozwodowego za pomocą wybranych pomocy tłumaczeniowych (badanie pierwsze), należy uznać za działanie trafne i przemyślane. Dzięki rzeczonemu wyborowi stworzona została realna podstawa dla analizy wyszukiwanych ekwiwalentów terminów jak i frazeologizmów prawniczych niemieckiego, a następnie polskiego wyroku rozwodowego z użyciem słowników książkowych prawnych i prawniczych, słowników internetowych, forów internetowych, internetowych glosariuszy specjalistycznych i tekstów porównywalnych dostępnych w wersjach online. Tę samą metodę Autorka konsekwentnie stosuje zarówno w odniesieniu do przedstawienia wyników wyszukiwań uzyskanych dzięki skorzystaniu z jednej pomocy tłumaczeniowej (jeśli zawierała ona kilka ekwiwalentów), jak również do porównawczego zestawienia wyników wyszukiwań uzyskanych za pomocą kilku pomocy tłumaczeniowych. Przy opracowywaniu efektów pracy nad ustalaniem ekwiwalentów Autorka

uwzględnia zarówno poprawne jak i niepoprawne propozycje translacyjne zawarte w poszczególnych pomocach tłumaczeniowych, po czym w przekonujący sposób analizuje je pod względem ilościowym oraz jakościowym. Wobec braku możliwości ustalenia ekwiwalentów całych frazeologizmów, Autorka podejmuje wysiłki w celu znalezienia ekwiwalentów poszczególnych jednostek leksykalnych wchodzących w ich skład. Dokonując opisu procesu ustalania ekwiwalentów terminów i frazeologizmów prawniczych za pomocą różnorodnych internetowych pomocy tłumaczeniowych Kandydatka słusznie uwzględnia operatory wyszukiwania *Google*, pozwalające Jej na uszczegółowienia prowadzonych akcji wyszukiwawczych.

Na ocenę pozytywną zasługuje także projekt oraz sposób wykonania badania drugiego dotyczącego pomiaru wykorzystania przez grupę badanych pomocy tłumaczeniowych podczas dokonywania wyboru ekwiwalentów terminów i frazeologizmów prawniczych zarówno niemieckiego jak i polskiego wyroku rozwodowego, w wyniku którego uwidoczniona została wyraźna preferencja grupy badanych do wykorzystywania pomocy internetowych podczas wyszukiwania ekwiwalentów. W wyniku badania Autorka rozprawy dochodzi do cennych wniosków w kwestii kształcenia akademickiego adeptów zawodu TP wskazujących na konieczność kształtowania kompetencji wyszukiwania i przetwarzania informacji poprzez trening ich wykorzystywania podczas wykonywania zadań tłumaczeniowych.

Zarówno sposób przeprowadzenia analizy porównawczej materiału badawczego w badaniu pierwszym jak i pomiar wykorzystania przez grupę badanych pomocy tłumaczeniowych w badaniu drugim należy wedle mojej oceny uznać za gruntownie przemyślany i wnikliwy. Autorka rozprawy wykorzystuje w eksploracjach bogatą gamę pomocy tłumaczeniowych, starannie prezentuje i trafnie komentuje ich wyniki.

W części teoretycznej Autorka referuje, zestawia, podsumowuje i na ogół dość trafnie komentuje istotne dla realizowanych przez siebie celów badawczych poglądy naukowców zagranicznych i krajowych, głównie translatoryków z Polski i krajów niemieckojęzycznych, ale także badaczy innych języków, w tym angielskiego, francuskiego, wysuwa prawidłowe wnioski na podstawie dostępnych w literaturze przedmiotu oraz własnych wyników badań. W swoich rozważaniach dotyczących tematu rozprawy oraz wątków powiązanych, jak tłumaczenie poświadczone, tłumacz przysięgły, przejmuje właściwe poglądy, które są w stanie zagwarantować osiągnięcie zakładanych przez siebie celów. Wykazuje się przy tym dużym stopniem wiedzy specjalistycznej w zakresie przedmiotu opisu, o czym świadczą m.in. jej uwagi krytyczne dotyczące problemów przekładalności terminów i ekwiwalentów polskiego i niemieckiego wyroku sądowego, strategii i technik przekładu, analizy pomocy tłumaczeniowych czy jej głos w dyskusji wokół tłumaczenia poświadczonego i tłumaczy w Polsce i krajach niemieckojęzycznych, w ramach której szczegółowo omawia m.in. formalnoprawne aspekty tłumaczenia poświadczonego w polskim i niemieckojęzycznym obszarze językowym. Ze znanstwem komentuje niewłaściwie używane

terminy i warianty tłumaczenia, dotyczące tematu pracy, trafnie dobierając i argumentując własne propozycje przekładu. Jej dociekliwość i refleksyjna postawa dowodzą o umiejętności starannej analizy wyników refleksji innych specjalistów, w tym badaczy zajmujących się badaniami nad przekładem poświadczonym w Polsce i za granicą. Wnikliwym komentarzom o charakterze eksplikatywnym towarzyszą także odważniejsze próby zajmowania własnego stanowiska, jak np. w sprawie zakwalifikowania wyroków sądowych do grupy tekstów skonwencjonalizowanych w rozdz. 4.1, w opozycji do stanowiska Solovej (2013), co ze względu na poczynione przez Autorkę rozprawy uwagi w podrozdz. 2.7. śmiało można uznać za w pełni uzasadnione. Myślę, że podążając tym tropem Kandydatka mogłaby także wyrazić swój punkt widzenia w kwestii użycia innych wyrażeń, jak „tekst specjalistyczny” (np. w rozdz. 2.8) czy „tłumaczenie uwierzytelnione” (rozdz. 1.2).

Część praktyczną cechuje przemyślany układ, a także precyzja w sposobie prowadzenia badań, jak i interpretacji oraz opracowaniu ich rezultatów, która znajduje swój wyraz zarówno w opisie jak i udanych wizualizacjach tych ostatnich (w postaci tabel). Tym samym można dojść wniosku, że Autorka dobrze opanowała technikę prowadzenia badań i pisanie pracy, co z kolei dobrze rokuje dla dalszego rozwoju naukowego w kierunku kształtowania umiejętności samodzielnej pracy naukowej.

Do istotnych osiągnięć Autorki należy zaliczyć próby podejmowania dyskusji naukowej z poglądami innych autorów, np. w kwestii próby ustalenia zakresu pojęciowego wyrażeń „przekład użytkowy” i „przekład specjalistyczny” (str. 24), a także cenne wnioski w kwestii oceny przydatności różnych typów pomocy tłumaczeniowych w wyszukiwaniu ekwiwalentów terminologicznych oraz frazeologizmów prawniczych i ich roli w kształceniu adeptów zawodu tłumacza przysięgłego, w tym kluczowej roli tekstów porównywalnych dostarczających autentycznych wzorców frazeologicznych. Na szczególną uwagę zasługuje inspirująca i szeroka oferta autorskich ćwiczeń, które mogą zostać wykorzystane na zajęciach translatorycznych, dotyczących polisemii wewnętrznej i zewnętrznej, pluricentryzmu językowego, makrostruktury wyroków cywilnych, formalnych aspektów wykonywania tłumaczeń poświadczonych, kształcenia umiejętności językowych w zakresie języka ojczystego oraz błędów krytycznych w tłumaczeniu oraz last but not least wartościowe uwagi Autorki rozprawy dotyczące wykorzystania wybranych narzędzi cyfrowych w ewaluacji wiedzy adeptów zawodu TP na zajęciach translatorycznych.

Przechodząc do omówienia nieco słabszych stron recenzowanej pracy w omawianym aspekcie wypada zwrócić uwagę na nie zawsze dokładne wyjaśnienia lub ich całkowity brak w odniesieniu do tego, które poglądy Autorka pracy przejmuje (np. w rozdz. 1.2. czy 2.) oraz nieostre sformułowania podczas precyzowania własnych poglądów czy komentowania sądów innych naukowców (por. np. wprowadzane i nie komentowane przez Autorkę wyrażenia „tekst ogólny” i „tekst powszechny”, str. 118, czy „tekst specjalistyczny” i „tekst fachowy”, a także upraszczający komentarz dot. zrównania

tłumaczeń użytkowych ze specjalistycznymi na str. 22; bardziej odpowiednie wyjaśnienie stanowiska Autorki w tym zakresie znajduje się dwie strony dalej). W podobnym duchu utrzymany jest brak stanowiska Autorki w przypadku nie do końca klarownych opinii przedstawicieli innych środowisk, np. niejednoznacznego stanowiska STP w sprawie prób dyferencjacji wyrazów „tłumaczenie ogólne”, „specjalistyczne” oraz „specjalistyczne o szczególnym stopniu trudności” (str. 26).

Przy ogólnie sporym obeznaniu Kandydatki z literaturą przedmiotu, które Autorka prezentuje w wielu kwestiach poruszanych w części teoretycznej, zastanawia brak komentarza, jak Autorka pracy definiuje język, co skutkuje utożsamianiem go (np. w rozdziale 2.1. poświęconym charakterystyce języka prawa) z różnymi zakresami rzeczywistości: język jako umiejętność/kompetencja, język jako narzędzie komunikacji, język jako tekst. Wśród innych niedociągnięć wymienić należy pomylenie podziału wertykalnego języków specjalistycznych z horyzontalnym (str. 82) oraz brak odniesienia do tego, jak Autorka pracy rozumie wyrażenie „język specjalistyczny”.

Przy prezentacji wyników badania drugiego w części praktycznej Autorka dokonując analizy jakościowej ekwiwalentów wybranych przez badanych z wykorzystaniem różnych pomocy tłumaczeniowych formułuje swoje przypuszczenia, które w ocenie recenzenta mogłyby być zweryfikowane poprzez wywiady z badanymi, w wyniku których wyniki analizy stałyby się bardziej pewne.

3. Ocena formalnej strony pracy

Podział treści recenzowanej pracy został dobrze przemyślany, co znajduje swoje odzwierciedlenie w jej układzie, w tym we właściwej kolejności rozdziałów czy kompletności tez.

Autorka nie ustrzegła się pewnych pojedynczych niedociągnięć formalnych oraz pojedynczych błędów językowych, głównie ortograficznych (przeważnie literówek) oraz stylistycznych, których liczba jest znikoma i nie ma wpływu na ogólną ocenę pracy.

Zaobserwowane błędy zostały przez piszącego te słowa wyróżnione w otrzymanym manuskrypcie i przekazane Autorce pracy.

4. Uwagi uzupełniające i propozycje dotyczące poprawy tekstu przed jego opublikowaniem

Przed opublikowaniem tekstu rozprawy proponuję rozważyć i uwzględnić następujące aspekty:

- W części teoretycznej warto bardziej wydatnie wyeksponować miejsce translodydaktyki jako istotnej dla prezentowanej przez Autorkę rozprawy subdyscypliny: prace i rozważania na ten temat czynione są od ponad 10 lat (por. np. Płużyczka 2009, 2015, Małgorzewicz 2014).
- bardziej przejrzyste zaakcentowanie kolejnych kroków badawczych we wstępie pracy oraz opisu poszczególnych celów cząstkowych na początku rozdziałów głównych;
- wprowadzenie większej precyzji w opisie zamierzeń (uwaga dotyczy sformułowania „wyrok sądowy wśród gatunków prawa”, będącego tytułem rozdziału drugiego, choć w istocie, jak podkreśla Autorka np. na str. 79, chodzi Jej o „opis wyroków sądowych jako gatunków tekstu prawa”).

- zaakcentowanie, jak Autorka pracy definiuje bądź które stanowisko przejmuje w przypadku rozumienia zakresu pojęciowego wyrażen „język” i „tekst” (np. na początku rozdz. 2.1.), „język specjalistyczny”, „tekst ogólny” vs „tekst powszechny”; „tekst specjalistyczny” vs „tekst fachowy”; „gatunek tekstu”/”rodzaju tekstu”/”typ tekstu”. Brak komentarzy w ww. zakresie generuje pewien chaos pojęciowy. Pomocnym w rzeczonym względzie byłoby wprowadzenie (np. na początku rozdz. 2) krótkiego wprowadzenia poświęconego wyjaśnieniom Autorki dot. ww. spraw, w miejsce skrótowego odnoszenia się do niektórych z wymienionych kwestii pod koniec rozdziałów (por. np. krótka charakterystyka tekstów specjalistycznych pod koniec rozdziału 2.6 poświęconego gatunkom prawa w literaturze niemieckojęzycznej).

- Przy wymienianiu wykazu źródeł wykorzystanych przez Autorkę rozprawy w badaniu warto przedstawić krótką charakterystykę tych z nich, które czytelnikowi mogą okazać się nieznane albo przynajmniej kryteria, na podstawie których Doktorantka je wybrała (strony internetowe z tekstami porównywalnymi, fora internetowe, internetowe glosariusze specjalistyczne).

- Warto zastanowić się nad wprowadzeniem bardziej przejrzystej numeracji rozdziałów pracy (np. wykorzystując numerację rzymską rozdziałów głównych), wobec czego uniknąć można zbieżności w numeracji podrozdziału 4 i rozdziału 4.

- Sugeruję w przypisie nr 283 dot. arkusza pracy na str. 392 (Asp. formalne dot. sporządzania TPO) zwrócić uwagę na to, że narzucone przez aplikację Quizlet kategorie „pojęcia” i „definicji” nie mogą być traktowane literalnie. Kategoria „pojęcia” odnosi się do zapisów kodeksu zawodowego tłumacza przysięgłego, zaś „definicji” – do ich wyjaśnienia w formie generalizacji.

Przed opublikowaniem pracy zalecam rozważenie ww. sugestii i propozycji pozostałych uzupełnień oraz poprawienie pojedynczych błędów językowych, głównie stylistycznych, ortograficznych, zaznaczonych przez piszącego te słowa w dostarczonym manuskrypcie.

Na zakończenie stwierdzam, że oceniana rozprawa prezentuje wysoki poziom merytoryczny, jest wartościowa, spójna i napisana nienaganną polszczyzną. Autorka wykazała się nie tylko bardzo dobrą znajomością zagadnienia, ale także umiejętnością przeprowadzania obszernej i wnikliwej analizy oraz starannej prezentacji jej wyników, co, według mnie, bardzo dobrze rokuje na przyszłe jej dokonania. Gwarantem walorów praktycznych rozprawy jest praktyka translodydaktyczna Autorki, znajdująca ujście w ww. walorach pracy. Ta ostanía może stanowić istotną pomoc w prowadzeniu zajęć tłumaczeniowych na uczelniach wyższych, okazując się przydatną zwłaszcza adeptom kształcenia kompetencji wyszukiwania i przetwarzania informacji, wspierając tych ostatnich w konstruowaniu własnych ćwiczeń stanowiących wstęp do tłumaczenia prawniczego oraz ćwiczeń ewaluacyjnych z użyciem narzędzi cyfrowych. W obliczu wzrastającego zapotrzebowania na tłumaczenia poświadczonych polskich i niemieckich wyroków sądowych oraz, w szerszym ujęciu, na usługi kompetentnych tłumaczy je wykonujących, przedstawia istotny przyczynek do samokształcenia w zakresie wykonywania rzeczonych tłumaczeń.

Reasumując pragnę z pełnym przekonaniem stwierdzić, że przedłożona mi do oceny praca Pani magister Justyny Sekuły pt. „Wyroki sądowe jako przedmiot tłumaczenia poświadczanego w translodydaktyce” w pełni spełnia określone w stosownej ustawie warunki stawiane pracom doktorskim. Dlatego bez zastrzeżeń opowiadam się za dopuszczeniem Pani mgr Justyny Sekuły do kolejnych etapów przewodu doktorskiego na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

Warszawa 27.04.2020

/dr hab. Paweł Szerszeń/